
Het recht tot antwoord

Dirk Voorhoof

---

1. Algemeen

De Wet van 23 juni 1961¹ legt de regels vast betreffende het recht tot antwoord in periodieke geschriften en de audiovisuele middelen.

Het recht tot antwoord is te beschouwen als een aanvulling en een correctief op de grondwettelijk gewaarborgde persvrijheid. Tegelijk houdt het recht tot antwoord een vorm van alerte rechtsbescherming in tegenover de media: het is een aan elke burger of organisatie toekomend recht om te reageren tegen of naar aanleiding van bepaalde informatie die via de media over hem of haar in de openbaarheid wordt gebracht. Dit principe is o.m. in herinnering gebracht in een vonnis van 30 april 1992 van de rechtbank te Brussel: '(..) il échet de rappeler que le droit de réponse est un droit subjectif considéré comme le contrepoids de la liberté de la presse dont l'efficacité – déjà en soi très relative – est à la mesure de la rapidité avec laquelle il est publié, celle-ci formant précisément sa spécificité'².

Er zijn een aantal inhoudelijke en vormelijke voorwaarden die moeten in acht worden genomen door degene die een recht tot antwoord vordert. Maar ook aan de kant van de krant, het tijdschrift, de periodieke publikatie of aan de kant van de omroeporganisatie die gevat wordt door een vordering tot een recht tot antwoord, gelden een aantal wettelijke verplichtingen.

Op een aantal punten wijkt de wetgeving betreffende het recht tot antwoord voor de gedrukte media af van de wetgeving betreffende het recht tot antwoord voor de audiovisuele media.

2. Het recht tot antwoord in de gedrukte media³

2.1. Wie heeft recht tot antwoord?

2.1.1. Als basisprincipe geldt dat iedereen die in een persartikel of periodiek geschrift met naam is genoemd of impliciet is aangewezen, een recht tot

antwoord kan eisen. Het is van belang te onderstrepen dat het volstaat dat men genoemd is of aangewezen is in een bepaalde publikatie. De wet vereist dus niet dat het persartikel waarop men een repliek eist een krenkend of foutief karakter zou hebben: het volstaat dat een natuurlijk persoon of rechtspersoon in het bedoeld artikel genoemd is en het is degene die het recht tot antwoord vordert die voor zichzelf beoordeelt of hij belang heeft bij een dergelijke vordering. Het zelfs stelselmatig gebruik maken van het recht tot antwoord is niet te beschouwen als een misbruik van recht. De wet sluit geen enkele categorie van personen uit van het recht tot antwoord, zodat b.v. ook een ambtenaar of politicus die aan de door de wet gestelde voorwaarden voldoet, persoonlijk van dat recht gebruik kan maken.

2.1.2. Op het algemeen principe van deze ruime toegang tot het recht tot antwoord geldt één uitzondering. Betreft het antwoord een repliek op een wetenschappelijke, artistieke of letterkundige kritiek, dan is het recht tot antwoord slechts gerechtvaardigd indien het ofwel gericht is op de rechtzetting (rectificatie) van een zakelijk element, ofwel een reactie op een aantasting van de eer betreft. Dus indien het bestreden artikel een wetenschappelijke, artistieke of literaire kritiek betreft, kan het recht tot antwoord slechts worden gevorderd om een onjuist bericht te corrigeren of om te reageren tegen een lasterlijke of beledigende publikatie. In alle andere gevallen is het algemeen principe van toepassing en volstaat de loutere vermelding van de naam of de voldoende impliciete aanwijzing van degene die het antwoord wenst te vorderen.

2.2. Aan welke voorwaarden moet de antwoordtekst voldoen?

2.2.1. De ingezonden tekst van het recht tot antwoord dient (a) in dezelfde taal gesteld te zijn als het artikel waartegen men reageert, (b) mag niet zonder noodzaak derden in de zaak betrekken, (c) mag niet beledigend zijn of niet strijdig zijn met de goede zeden of andere wetgeving en (d) moet in onmiddellijk verband staan met de bestreden tekst. Kan dus geweigerd worden: een antwoordtekst die in een andere taal is gesteld, een antwoordtekst die beledigend of 'bekladdend' is of strijdig is met b.v. de Anti-racismewet van 1981. Het feit dat een aantal passages van de antwoordtekst niet direct in verband staan met het bestreden artikel, is op zich geen voldoende grond om het recht tot antwoord te weigeren. Beperkt het recht tot antwoord zich evenwel tot een aantal opmerkingen naast de kwestie, dan kan het antwoord geweigerd worden. Een antwoordtekst die zich ertoe beperkt de doelstellingen, het standpunt of het beleid van de eigen organisatie of partij voor te stellen kan worden geweigerd indien er geen onmiddellijk verband is met het artikel dat aanleiding gaf tot de vordering van het recht tot antwoord. Ook is het slechts toegelaten in het antwoord melding te maken van een derde in zoverre dit strikt noodzakelijk is voor de bewijsoverlevering of de waarheidsgetrouwheid van de repliek van het recht tot antwoord.

2.2.2. Het antwoord mag niet langer zijn dan 1.000 lettertekens of het dubbele van de ruimte ingenomen door het artikel waartegen men reageert. Het is de aanvrager die mag kiezen voor de formule die hem of haar het beste uitkomt. In de praktijk komt het erop neer dat de eerste formule (1.000 letters-schrift) een ruimere marge biedt indien het antwoord een reactie inhoudt op een kort persartikel, terwijl de tweede formule (het dubbele van de ruimte) alle mogelijkheden biedt voor een extensief weerwoord op een langer artikel.

2.3. Wanneer, hoe en waar moet het recht tot antwoord worden gevorderd?

2.3.1. Een vordering tot een recht tot antwoord moet gebeuren binnen de 3 maand na publikatie van het artikel waarop men repliceert. Deze aanvraag kan bij gewone brief. Een aangetekend schrijven is niet verplicht maar verdient aanbeveling in hoofde van de aanvrager, met het oog op de bewijsoverlevering in geval van latere betwisting. Het antwoord wordt ingezonden door de betrokkene of door zijn wettelijke vertegenwoordiger of raadsman.

2.3.2. De vordering tot inlassing van een recht tot antwoord moet een nauwkeurige verwijzing bevatten naar het artikel of de aanhalingen waarop het antwoord betrekking heeft. De (vordering tot) publikatie van een recht tot antwoord verhindert niet dat de verzoeker ook nog andere rechtsmiddelen kan aanwenden tegen de verantwoordelijken van het geviseerde persartikel (b.v. een eis tot schadevergoeding voor de burgerlijke rechtbank).

2.3.3. De aanvraag tot inlassing van het recht tot antwoord moet worden ingediend op het kantoor van het periodiek geschrift. De rechtspraak aanvaardt dat het recht tot antwoord zowel kan worden gericht aan de (verantwoordelijke) uitgever, als aan het redactieadres van de krant of het tijdschrift. Indien het periodiek geschrift geen aanduiding bevat van de naam en woonplaats van de uitgever, wordt de drukker verondersteld de uitgever te zijn en kan het recht tot antwoord worden gestuurd aan de drukker.

2.4. De inlassing van het antwoord

2.4.1. De publikatie zelf van het recht tot antwoord moet plaatsvinden binnen 3 vrije dagen (zondagen of feestdagen niet meegerekend) nadat de ingestuurde tekst bij de redactie van de krant of het tijdschrift is aangekomen. Art. 4 van de wet formuleert dit als volgt: 'Het (antwoord) moet worden opgenomen in het eerste nummer dat verschijnt na afloop van een termijn van twee vrije dagen, de zondagen of feestdagen niet inbegrepen, en die ingaat op de dag waarop het antwoord ten kantore van het periodiek geschrift werd ingediend'. Concreet betekent dit: een antwoordtekst die bij

de redactie aankomt op een maandag, moet uiterlijk in de krant van de donderdag worden gepubliceerd. Is de vrijdag de dag van ontvangst van een vordering tot publikatie van een antwoordtekst, dan moet de inlassing ten laatste gebeuren in de krant van de dinsdag. Voor een tijdschrift zal dit in de praktijk het eerstvolgend nummer zijn, in zoverre dit technisch mogelijk is. De uitgever moet de nodige maatregelen nemen opdat de publikatie van het recht tot antwoord tijdig zou kunnen worden ingelast, ook al brengt dit voor de uitgever financiële of andere lasten mee.

2.4.2. De inlassing van het recht tot antwoord moet kosteloos en integraal gebeuren, zonder tussenvoegingen en op dezelfde plaats en in hetzelfde lettertype van het bestreden artikel. Een repliek vanwege de redactie op het gepubliceerde recht tot antwoord is overigens wel toegelaten, al kan deze repliek op zijn beurt aanleiding geven tot een nieuw recht tot antwoord van de daarin vernoemde persoon of personen.

2.4.3. Beantwoordt de vordering tot het recht tot antwoord niet aan de bij wet gestelde inhoudelijke en vormelijke voorwaarden (cf. supra 2.2. en 2.3.), dan kan de redactie of de uitgever zonder meer de publikatie ervan weigeren. Hij hoeft zijn weigering niet mee te delen aan de aanvrager. Indien het ingestuurde antwoord wordt geweigerd en/of wanneer de datum van de verplichte opneming verstreken is, dan kan alsnog binnen de termijn van 3 maand sinds de publikatie van het oorspronkelijke artikel, een nieuw en wetsconform antwoord worden ingestuurd. Indien deze nieuwe versie van de antwoordtekst wel voldoet, geldt de verplichting tot inlassing.

2.5. De afdwingbaarheid in rechte van het recht tot antwoord

2.5.1. De uitgever van een krant of tijdschrift moet hoe dan ook omzichtig omspringen met een weigering van het recht tot antwoord. Indien achteraf voor de rechter blijkt dat de uitgever ten onrechte van oordeel was dat het gevorderde antwoord in strijd was met de wet, dreigt immers een correctionele veroordeling. Vervolging geschiedt op klacht van of meestal op rechtstreekse dagvaarding door de verzoeker van het recht tot antwoord, binnen de 3 maand te rekenen vanaf de dag waarop de publikatie van de antwoordtekst had moeten plaatshebben. De verzoeker heeft alle belang bij een rechtstreekse dagvaarding, gelet op de korte verjaringstermijn. De rechtbanken en hoven doen uitspraak met voorrang boven alle andere zaken (art. 18).

2.5.2. De verantwoordelijke uitgever kan worden gestraft met een correctionele geldboete van 26 tot 5.000 F (te vermenigvuldigen met het wettelijk opdecimen), onverminderd de mogelijkheid van veroordeling tot een schadevergoeding. Naast de correctionele veroordeling tot een geldboete, beveelt de rechtbank ook de opneming van het recht tot antwoord binnen een

termijn die zij vaststelt en veroordeelt de uitgever tot een geldboete van 100 F. per dag vertraging. In een aantal gevallen is door de rechter een hoge dwangsom opgelegd, b.v. van 100.000 of zelfs van 500.000 F. per dag vertraging, ten voordele van de burgerlijke partij in geval van niet-tijdige publikatie. De rechter is in geen geval bevoegd om, op verzoek van de eiser, de tekst van het antwoord aan te passen en de uitgever tot inlassing van de gewijzigde tekst te verplichten.

Een veroordeling is ook mogelijk wanneer de uitgever zich niet houdt aan de wettelijke verplichtingen inzake de plaatsing van het recht tot antwoord en b.v. het recht tot antwoord ergens onopvallend publiceert in een klein lettertype tussen de advertenties, het recht tot antwoord onderbreekt of aanvult met eigen tussenvoegingen of de korte termijn van plaatsing laat verstrijken.

Een verplichting tot publikatie van de antwoordtekst kan ook worden afgedwongen via de burgerlijke rechter, i.c. de rechtbank van eerste aanleg.

2.6. Het recht tot antwoord en de kortgedingrechter

2.6.1. Recente rechtspraak acht ook de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg als kortgedingrechter bevoegd om kennis te nemen van een spoedeisend verzoek tot opname van een recht tot antwoord in de gedrukte pers⁴. Met name wordt in deze rechtspraak de stelling ingenomen dat het voorschrift van art. 18 van de Antwoordrechtwet krachtens hetwelk de bodemgedingen inzake recht van antwoord door de rechtbanken en hoven worden behandeld 'met voorrang boven alle andere zaken', geen voldoende alerte publikatie van de antwoordtekst mogelijk maakt. De kortgedingrechter wijst evenwel de vordering af indien blijkt dat het antwoord op één of ander element niet voldoet⁵ of indien het spoedeisend karakter van de vordering niet aanwezig is⁶. Deze vordering voor de kortgedingrechter is strikt te onderscheiden van de vordering op grond van art. 12 van de Antwoordrechtwet, i.e. een procedure die enkel van toepassing is ten aanzien van het recht tot antwoord voor de audiovisuele media (cf. infra 3.5.).

2.6.2. Andere rechtspraak wijst de bevoegdheid van de kortgedingrechter af, met verwijzing enerzijds naar art. 18 van de Antwoordrechtwet waarin voorzien is in een behandeling met voorrang boven alle andere zaken, en met een verwijzing anderzijds naar de bevoegdheid van de kortgedingrechter die geen uitspraak ten gronde vermag te doen over de al dan niet wettelijkheid van de antwoordtekst of over de al dan niet rechtmatigheid van de weigeringsbeslissing tot publikatie⁷.

2.6.3. In een enkel geval werd recent ingegaan op een vordering op eenzijdig verzoekschrift waarbij de voorzitter van de rechtbank van koop-handel de inlassing beval van een antwoordtekst⁸.

3. Het recht tot antwoord in de audiovisuele media

Het recht tot antwoord in de audiovisuele media is door de Wet van 4 maart 1977 ingevoegd als hoofdstuk II in de Wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, wet die tot dan toe enkel gelding had naar de gedrukte media toe. Het stelsel van het audiovisuele recht tot antwoord is ondertussen zowel van toepassing op de radio- en TV-uitzendingen van de openbare omroep BRTN als op de radio- en TV-programma's van de private omroepen (VTM, regionale TV-omroepen, doelgroepen-TV, lokale radio's...).

Gedurende enige jaren is er een aanslepende discussie geweest omtrent het vraagstuk of de nationale wet betreffende het recht tot antwoord op radio en televisie wel gelding kon hebben⁹. Geargumenteerd werd dat niet de nationale wetgever, maar wel de gemeenschappen bevoegd zouden zijn over deze materie, die immers de radio en de televisie betrof¹⁰. Aan deze discussie is uiteindelijk een einde gekomen door een arrest van het Arbitragehof van 28 mei 1991¹¹. Het Arbitragehof was van oordeel dat de bepalingen van de Wet van 23 juni 1961 die verband houden met het recht tot antwoord via de audiovisuele media, zich situeren op het terrein van de nationale wetgever, daarmee de rechtsgeldigheid van hoofdstuk II van de Wet van 23 juni 1961 erkennend¹². Het Arbitragehof benadrukte dat de normen die de uitoefening van het recht tot antwoorden moeten waarborgen 'een eigen doelstelling (hebben) die niet verschilt naargelang het om een geluidsmedium, een visueel of een geschreven medium gaat. De wetgever heeft weliswaar regels uitgevaardigd die naargelang het medium verschillen, doch enkel om de middelen die voor de verwezenlijking van zulk een doelstelling noodzakelijk zijn, aan de bijzondere kenmerken van elk medium aan te passen', aldus nog het Arbitragehof.

Zoals wij hiervoor reeds opmerkten, wijkt de wetgeving betreffende het recht tot antwoord op radio en televisie op een aantal punten af van het wettelijk stelsel betreffende het recht tot antwoord voor de periode geschriften¹³.

3.1. Wie heeft recht tot antwoord?

Elke natuurlijke persoon of rechtspersoon of elke feitelijke vereniging, die bij name is genoemd of impliciet is aangewezen in een audiovisuele uitzending, uitgave of programma van periodieke aard heeft een recht tot antwoord indien het programma één of meer onjuiste feiten bevat die hem of haar betreffen of indien het één of meer feiten of verklaringen bevat die zijn

of haar eer aantasten. Degene die het recht tot antwoord vordert, moet dit doen onder aanwijzing van een persoonlijk belang. Dit betekent dat een beperkt recht tot antwoord geldt voor radio en televisie dan ten aanzien van de geschreven pers. Voor de gedrukte media volstaat het dat men expliciet of impliciet vermeld wordt, terwijl een recht tot antwoord via radio of televisie slechts mogelijk is als rectificatie van onjuiste feiten of als reactie op een aantasting van de eer en mits nadrukkelijke aanwijzing van een persoonlijk belang.

3.2. Aan welke voorwaarden moet de antwoordtekst voldoen?

Dezelfde inhoudelijke voorwaarden gelden als voor de gedrukte pers. Het antwoord moet in onmiddellijk verband staan met de bestreden uitzending, mag niet beledigend zijn of in strijd zijn met de wetten of de goede zeden, mag niet zonder noodzaak derden in de zaak betrekken en moet gesteld zijn in dezelfde taal als de uitzending of het programma waartegen men wenst te reageren (cf. supra 2.2.).

Het antwoord mag in elk geval niet meer bedragen dan 4.500 typografische tekens of maximaal 3 minuten leestijd. Het is de aanvrager die mag kiezen voor de formule die hem het beste uitkomt.

3.3. Wanneer, hoe en waar moet het recht tot antwoord worden gevorderd?

Het recht tot antwoord moet gevorderd worden binnen de 30 dagen na de uitzending. De vordering moet gebeuren bij aangetekend schrijven, met nauwkeurige identiteitsopgave, woonplaatsvermelding en precieze aanduiding van het bestreden programma en van de gewraakte passages. Het verzoek moet met redenen omkleed, gemotiveerd en ondertekend zijn. Ook moet uitdrukkelijke opgave worden gedaan van een persoonlijk belang. Bij rechtspersonen en feitelijke verenigingen dienen nog bijkomende nuttige gegevens te worden verstrekt (naam, zetel, hoedanigheid van de ondertekenaar van het verzoek).

De aanvraag moet worden toegezonden aan de producent van het programma of van de uitzending of aan de uitgever.

3.4. De uitzending van de antwoordtekst

3.4.1. De uitzending van het recht tot antwoord is kosteloos en moet gebeuren in de eerstvolgende uitzending van hetzelfde type. De tekst wordt voorgelezen door de persoon die door de producent of de uitgever is aangewezen. De verzoeker krijgt dus geen rechtstreekse toegang tot de uitzending: het is de journalist of presentator van het programma zelf die de antwoordtekst voorleest. Belangrijk verschil met de modaliteiten van de

inlassing van de antwoordtekst in de gedrukte media is dat de uitzending van de antwoordtekst via audiovisuele middelen dient te gebeuren zonder commentaar of repliek.

3.4.2. Indien de verantwoordelijke van de radio- of TV-omroep van oordeel is dat de vordering of de tekst van het recht tot antwoord niet conform is met de wettelijke bepalingen, dan moet de weigering tot uitzending van het recht tot antwoord binnen de 4 dagen worden meegedeeld aan de verzoeker, met opgave van redenen en dit alles bij aangetekend schrijven.

De producent kan ook binnen de 4 dagen een tegenvoorstel formuleren, met opgave van tekst en motivering, eveneens bij aangetekend schrijven. Het is aan de aanvrager om uit te maken of hij op dit tegenvoorstel ingaat dan wel zijn oorspronkelijke tekst integraal als recht tot antwoord uitgezonden wil zien.

3.4.3. Er is geen grond tot recht tot antwoord indien spontaan een bevredigende rechtzetting is gedaan door de producent of uitgever van de radio- of TV-omroep.

3.4.4. Uitzendingen door derden op de openbare radio- en TV-omroep geven geen recht tot antwoord voor zover die uitzendingen in overeenstemming zijn met de toepasselijke bepalingen van (art. 23 van) het BRTN-Decreet.

3.5. Het audiovisueel recht tot antwoord voor de rechter

3.5.1. Door de wet is voorzien in een bijzondere procedure voor de Voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg ingeval de producent niet overgaat tot uitzending van het recht tot antwoord of de voorschriften niet volgt inzake het tegenvoorstel of de weigering. Binnen de 15 dagen nadat is gebleken dat niet, of in onvoldoende mate, aan de vordering is tegemoet gekomen, kan de verzoeker de zaak aanhangig maken bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. De procedure verloopt zoals een procedure in kortgeding (art. 1035, 1036, 1038 en 1041 Ger. W.), met dit belangrijke verschil evenwel dat de alleenzettelende rechter beslist over de grond van de zaak en wel in laatste aanleg. De bijzondere aard van de procedure maakt ook dat de inschrijving van de vordering dient te gebeuren op de algemene rol. De inschrijving op de bijzondere rol van het kortgeding van een vordering op grond van art. 12 van de Antwoordrechtwet maakt de dagvaarding van generlei waarde.

In het kader van deze spoedprocedure kan de alleenzettelende rechter ofwel de vordering afwijzen omdat het recht tot antwoord niet voldoet aan de wettelijke voorwaarden, ofwel de omroep verplichten tot uitzending van de

integrale tekst van het gevorderde recht tot antwoord, ofwel zelf de inhoud van de uit te zenden antwoordtekst bepalen.

3.5.2. Men kan de zaak ook bij verzoekschrift tot minnelijke schikking bij de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg aanhangig maken, overeenkomstig art. 731 e.v. van het Gerechtelijk Wetboek.

3.5.3. Ingeval van onrechtmatige weigering is correctionele vervolging mogelijk. De wet dreigt met straffen van 26 tot 5.000 F (te vermenigvuldigen met het wettelijke opdecieimen), onverminderd het burgerrechtelijk herstel (cf. supra).

3.6. Een bijzondere verplichting: de bewaring van de opnames

Voor de radio- en TV-omroepen geldt tenslotte ook nog de specifieke verplichting tot het bewaren van de opnames van hun radio- en TV-programma's gedurende minstens 30 dagen of gedurende de termijn van een hangend geschil inzake een recht tot antwoord. De opname van de uitzending van de antwoordtekst zelf moet gedurende drie maanden worden bewaard.

Noten

1. Wet van 23 juni 1961 betreffende het recht tot antwoord, *BS*, 8 juli 1961, gew. Wet van 4 maart 1977, *BS*, 15 maart 1977. Zie ook *Medialex* 1994, 639.
2. Rb. Brussel, 30 april 1992, *Journ. Proc.*, 1992, afl. 222, 28, met noot F. Jongen. Zie ook Arbitragehof, 28 mei 1991 (zaak nr. 14/91), *RW*, 1991-1992, 497.
3. Zie Calewaert, W., 'Het recht tot antwoord', *RW*, 1961-1962, 241-262; Eeckhoudt, J., 'La loi du 23 juin 1961 relative au droit de réponse', *JT*, 1962, 596-599; Platel, M., *Het recht van antwoord in de communicatiemediën*, Brussel, Elsevier-Sequoia, 1971; De Groof, J., *Rechtsbescherming t.a.v. het lasterlijk, eeroovend, beledigend of onjuist optreden van de communicatiemediën in België*, Brugge, Die Keure, 1979; Leroy, G., 'La jurisprudence du droit de réponse dans les écrits périodiques depuis 1961', *JT*, 1980, 433-435; Rigaux, F., 'Droit de réponse et droit de la personnalité', in X., *JL-JLMB Centenaire*, Brussel, Story-Scientia, 1988, 340-343 en Verdussen, M., 'Le droit de réponse: variations sur un thème unique. Commentaires' (noot onder Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 19 december 1989), *Journ. Proc.*, 1990, afl. 168, 28-30; Voorhoof, D., 'De rechtsbescherming in geval van misbruik van de persvrijheid: overzicht van rechtspraak', *DCCR/Consumentenrecht*, 1992-1993, 304-318; Voorhoof, D., *Actuele vraagstukken van mediarecht. Doctrine en jurisprudentie*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen België, 1992, 824 e.v.; Jongen, F., 'Observations', *Journ. Proc.*, 1992, afl. 222, 29-31; Voorhoof, D., 'Wie is strafrechtelijk verantwoordelijk voor de ongerechtvaardigde weigering van een recht van antwoord in geval van verandering van verantwoordelijke uitgever', *Proces en Bewijs*, 1994/4, 96-97; Voorhoof, D., 'Het recht op antwoord: geen alibi of dekmantel voor revisionistische propaganda of aanzet tot vreemdelingenhaat', *TVR*, 1994, afl. 2, 104-107.
4. Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 19 december 1989, *JLMB*, 1990, 414 en *Journ. Proc.*, 1990, afl. 168, 24; Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 20 november 1990,

- onuitg., AR 33.428/90 (Multi Cards Services t. De Wasch/ 'Test-Achats Magazine'), verkort weergegeven in *JLMB*, 1992, 1254; Voorz. Rb. Antwerpen (Kort Ged.), 22 juni 1992, onuitg., ARK 50.938 (H. Cools t. nv Hoste); Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 17 juni 1994, *JLMB*, 1994, 1006, met noot F. Jongen, 'Encombrement excessif des rôles et lenteur des nominations'.
5. Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 19 december 1989, *Journ. Proc.*, 1990, afl. 168, 24 en *JLMB*, 1990, 414.
  6. Voorz. Rb. Luik (Kort Ged.), 20 november 1990, onuitg., A.R. 33.428/90 (Multi Cards Services t. De Wasch/ 'Test-Achats Magazine'), verkort weergegeven in *JLMB*, 1992, 1254; Voorz. Rb. Antwerpen (Kort Ged.), 22 juni 1992, onuitg., ARK 50.938 (H. Cools t. nv Hoste).
  7. Voorz. Rb. Antwerpen (Kort Ged.), 7 oktober 1988, onuitg., ARK 43.128 (E. Verlinden en H. Boonen t. nv Tijdschriften Vereniging Vlaanderen); Voorz. Rb. Brussel (Kort Ged.), 12 december 1991, onuitg., Voorz. Rb. Brussel, 13 november 1992, onuitg. en Voorz. Rb. Charleroi (Kort Ged.), 24 december 1993, onuitg., alle gecit. in Jongen, F., 'Droits des Médias', *Journ. Proc.*, 1994, afl. 271, 17-18.
  8. Voorz. Kh. Brussel (Eenz. Verz.), 6 januari 1995, inzake SABENA t. De Morgen. In de uitspraak op derden-verzet werd evenwel vastgesteld dat 'een kennelijk misbruik van de procedure' was gepleegd, Voorz. Kh. Brussel (Kort Ged.), 6 maart 1995, inzake De Morgen t. SABENA.
  9. Zie Rb. Brussel, 12 januari 1990, *JT*, 1990, 575 en Voorz. Rb. Nijvel, 30 oktober 1990, *JLMB*, 1991, 667.
  10. Voor deze discussie zie Gedr. St., Senaat, 1974-1975, nr. 641; Gedr. St., Senaat, 1975-1976, nr. 876/2, 4-8; Gedr. St., Kamer, 1975-1976, nr. 959/6, 2-3; De Groof, J., *oc*, 45-48.
  11. Arbitragehof, 28 mei 1991 (zaak nr. 14/91), *RW*, 1991-1992, 497.
  12. Voor een grondiger situering en commentaar bij dit arrest zie: Jongen, F., 'Le droit de réponse dans l'audiovisuel: en route pour la Cour d'arbitrage' (noot onder Rb. Brussel, 12 januari 1990), *JLMB*, 1990, 424-429 en 'Droit de réponse: en attendant... La Cour d'arbitrage' (noot onder Voorz. Rb. Nijvel, 30 oktober 1990), *JLMB*, 1991, 671-672; Peeters, P., 'De bevoegdheidsverdeling en het recht tot antwoord. Kanttekeningen bij het arrest van 28 mei 1991 van het Arbitragehof', *RW*, 1991-1992, 481-484; Jongen, F., 'Contre toute attente...' (noot onder Arbitragehof, 28 mei 1991), *JLMB*, 1991, 1190.
  13. Zie ook Voorhoof, D., 'Het recht tot antwoord in de audiovisuele media en de bevoegdheid van de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg', *Proces en Bewijs*, 1993/6, 137-142.

Dirk Voorhoof is hoofddocent Mediarecht aan de Universiteit Gent.